

MEĐUNARODNI KULTURNO-POVIJESNI SIMPOZIJ MOGERSDORF

U Grazu je od 5. do 9. srpnja 1982. održan 14. kulturno-povijesni simpozij Mogersdorf. To je godišnji skup historičara i srodnih znanstvenika triju država: Austrije, Mađarske i SFR Jugoslavije, odnosno pet njihovih zemalja-pokrajina: Gradišća, Štajerske (Austrija), županije Željezno (Vas) iz Mađarske, SR Slovenije i SR Hrvatske. Skup nosi ime sela osnivača Mogersdorfa (Modinaca) u južnom Gradišću gdje je 1664. bila bitka protiv Turaka koja je u povijesnoj literaturi poznata kao pobjeda kršćanske vojske kod Sv. Gotharda. Na temelju tradicije o zajedničkoj pobjedi i suradnji vojski s panonskog prostora u obrani svoga ognjišta protiv turske najezde pokrenut je prije četrnaest godina i ovaj znanstveni skup koji se održava u duhu dobrosusjedske tolerancije i razumijevanja triju zemalja s različitim društveno-političkim sustavima.¹

Skup se svake godine održava u drugoj zemlji-članici. Organizator je ove godine prvi put bila Štajerska koja je prije pet godina primljena u članstvo simpozija. Zbog toga su svečanom otvorenju bili nazočni najviši rukovodioci zemaljske vlade, dr. Josef Krainer, zemaljski poglavar, i prof. dr. Hans Koren, predsjednik zemaljskog Sabora. SR Hrvatsku su predstavljali Gojko Šteković, potpredsjednik Izvršnog vijeća Sabora, Vladimir Pezo, potsekretar u Komitetu za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu SR Hrvatske i prof. dr. Ivan Kampuš, predsjednik Saveza povijesnih društava Hrvatske i vođa hrvatske delegacije od dvadesetak znanstvenih radnika iz Zagreba, Zadra, Osijeka, Pule, Slav. Požege i Rijeke.

Glavni organizator i znanstveni rukovodilac skupa bio je hrvatski, odnosno austrijski historičar prof. dr. Ferdinand Hauptmann, predstojnik Instituta za povijest jugoistočne Evrope na Sveučilištu u Grazu. Temeljna tema bila je: *Panonski prostor između zastoja i napretka — problem modernizacije u 19. stoljeću (do 1867/68)*, dakle do austro-ugarske, odnosno hrvatsko-ugarske nagodbe. Svaka zemlja u načelu daje dva referenta, a zemlja-domaćin i autora uvodnog izlaganja. To je ovaj put bio prof. dr. Hermann Wiesflecker (Graz) koji je obradio temu: *Napredak ili zastoj u austrijskom predmartovskom razdoblju?* Bilo je to zanimljivo predavanje s podosta činjeničnih podataka i citata o Metternichovu, odnosno sustavu cara Franje I u doba restauracije, zapravo unutarne i vanjske reakcije i apsolutizma u razdoblju Svete alijanse. Predavač je pokušao opravdati konzervativnu politiku koja se prikivala geslom: *Vladaj, ali ne mijenjaj!* Ona, doista, nije polagala mnogo na društveni napredak i znanstveni razvoj, ali je nastojala unaprijediti upravu i

¹ Poblje o tom simpoziju v. Ljerka Racko, *Internacionalni kulturnopovijesni simpozij Mogersdorf 1970—75*, HZ XXVII — XXVIII, 1974—75, 380—385, i Ivan Kampuš, *Suradnja Saveza povijesnih društava Hrvatske u okviru Međunarodnog kulturnopovijesnog simpozija Mogersdorf, Symposium Mogersdorf sv. 11, Eisenstadt (Željezno) 1981*, 67—69.

gospodarsku podlogu društva. Zaključio je s tezom da je opći razvoj nakon 1848. samo nastavak reformatskih nastojanja u predožujskom razdoblju.

Prof. dr Reinhard Heinisch (Salzburg), kao član delegacije Gradišća, govorio je o *Državnoj svijesti i nacionalizmu u 19. stoljeću*. Osvrnuo se posebno na pretpreporodne i preporodne pokrete u panonskom prostoru i istaknuo utjecaj njemačke kulture i politike na sve preporodne pokrete, uključujući, dakako, i južnoslavenske.

Dr Károly Vörös (Budimpešta) gotovo je esejistički ali pozitivno ocijenio napredna nastojanja jednog Habsburgovca, nadvojvode Josipa Antuna u Ugarskoj. Drugi mađarski predstavnik, dr Alajos Degré (Zalaegerszeg), govorio je o temi: *Razvoj i reformni pokreti u zapadnom Zadunavlju u prvoj polovici 19. stoljeća* i na tom primjeru pokazao kako se tada vrlo sporo napredovalo i koliko je trebalo napora i političkog realizma, osobito Deákova, da se nešto postigne.

Slovenski predstavnici, prof. dr Vasilij Melik i dr Peter Vodopivec (Ljubljana), zajednički su obradili temu: *Prilike u Sloveniji u predmartovskom razdoblju*. Zadržali su se poglavito na promjenama u gospodarskom životu i utjecaju koji su imali Graz, Beč i Trst, ali se i Ljubljana u tom razdoblju sve više ističe kao gospodarsko i kulturno središte Slovenaca. Unatoč njemačkom kulturnom utjecaju sve se više javlja i slovenska nacionalna svijest koja je mnogo dobila izdavanjem »Novica« i Bleiweisovim radom. Budući da predstavnici Hrvatske i Gradišća jedini nisu izvijestili o prilikama u svojim zemljama u predmartovsko razdoblje, obradila je prof. dr Mirjana Gross razdoblje neoapsolutizma u referatu: *Značenje i posljedice neoapsolutističkih modernizacijskih reformi u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji (1850—1860)*. Na temelju svojih najnovijih arhivskih istraživanja upoznala je skup s temeljnim značajkama reformnih pokušaja koje je centralna vlast provodila u svim zemljama, pa i u Hrvatskoj. Obradila je posebno djelovanje Banskog vijeća (1848—50), koje reforme želi provesti sa stajališta tradicijske hrvatske autonomije, zatim djelovanje Banske vlade (1850—54), koja provodi reforme diktirane iz Beča, i Namjesništva (1854—60) koje izravno provodi reforme, ali s njima i germanizaciju. Na primjeru uvođenja građanskog zakonika pokazala je kako reforme izvana ne vode brigu o postojećim unutarnjim odnosima. Tako je, npr., taj zakonik u potpunom raskoraku s posjedovnim odnosima u kućnim zadrugama u Hrvatskoj.²

² Na temelju podataka iznesenih u referatu M. Gross sudjelovao sam također u raspravi i govorio o teškoćama koje je modernizacija »odozgo« imala u Hrvatskoj, npr. uvođenje građanskog zakonika izazvalo je pravu zbrku u kućnim zadrugama koje ne poznaju individualnu, privatnu svojinu, nasljeđivanje i sl. Budući da sam smatrao da je za Hrvatsku važnije razdoblje provizorija od 1860. do 1868, dakle vrijeme između neoapsolutizma i hrvatsko-ugarske nagodbe, kad su provođene reforme »odozdo« koje je načio hrvatski sabor 1848, nastavio 1861 (kad je bio zbog širine zahvata raspušten) i pokušao provesti od 1865. dalje, govorio sam i o tom razdoblju jer su tada pokrenuti svi najvažniji problemi tadašnje Hrvatske, udareni temelji gotovo svim ustanovama od nacionalnog interesa a, osim toga, tada se napokon završio i proces formiranja hrvatske nacije.

Prvi dan skupa završen je izlaganjem prof. dra Othmara Pickla (Graz) koji je govorio o *Privrednim i socijalnim promjenama u Štajerskoj u prvoj polovici 19. stoljeća* i predavanje popratilo brojnim ilustracijama, dijapozitivima i dijagramima koje je projicirao na platnu. Posebno je obradio poljoprivredu koja je bila u to vrijeme dominantna i razdoblje od 1770. do 1870. nazvao »agrarnom revolucijom«. U raspravi nakon izloženih predavanja sudjelovali su dr Lajos Pal (Budimpešta) i njegov sugrađanin dr Gábor Erdödy koji su u pisanom koreferatu dopunili prilog dra Vörösa što je i inače bila značajka svih osam mađarskih predstavnika. Zapažena je bila diskusija Mirjane Gross o referatu dra Heinischa jer je ona upozorila da postoji ne samo svijest o austrijskoj, habsburškoj državi nego da kod »povijesnih« naroda, npr. Hrvata i drugih, postoji i svijest o vlastitoj državi. Isto tako je rekla da Hrvati 1848. nisu bili na čelu borbe za centralističku nego federativnu Austriju, što se pokazalo i na slavenskom kongresu u Pragu 1848. O istom referatu govorio je i dr Hanns Has (Salzburg), a neke dopune dali su prof. Zimmernan (Beč) i K. Vörös.

Drugi dan simpozija održana su četiri posljednja referata i zaključni govori predstavnika pojedinih delegacija i organizatora. Najprije je doc. dr Nikša Staničić na temelju postojeće literature govorio o *Socijalnom programu preporodnog pokreta u Hrvatskoj u prvoj polovici 19. stoljeća* i konstatirao da to pitanje nije još dovoljno istraženo.

Prof. dr Nikola Benčić, književni historičar i lingvist (Željezno u Gradišću), govorio je o temi: *Od barokne pobožnosti do intelektualne obnove gradišćanskih Hrvata* i obradio pregledno njihov razvoj od doseljenja do potkraj 19. stoljeća. Istaknuo je posebno da su Hrvati došli iz starog zavičaja s tri dijalekta i dva pisma, te s izvjesnim glagoljaškim tradicijama ostajući privrženi crkvi, ali ne i kleru. Usvojili su zatim latinicu i čakavski dijalekt i nastojali, štoviše, da u borbi protiv germanizacije ojačaju veze sa starom domovinom. Već i prije 1848. svećenici su u Gradišću znali nešto o jezičnoj reformi, čuli za Vrhovca i Gaja, pozdravili Jelačića koji je 1848. s vojskom prešao Dravu, a djelatnošću Frana Kurelca trajno su se povezali sa starim krajem, tj. Hrvatskom.³ Od tada su gradišćanski Hrvati nastojali provesti obnovu, prilagoditi svoj književni jezik, narodni duh i kulturu novim stremljenjima, a to je ujedno značilo i približavanje matičnom narodu.

Prof. dr Borut Beleč (Maribor) iznio je rezultate svojih istraživanja o: *Socijalnopolosjedovnoj strukturi i iskorištavanju tla u Ljutomerskim goricama 1824. kao faktoru regijskog preobražaja*, a o *Kulturnom preobražaju u Štajerskoj* govorila je dr Maria Kundergraber, direktor Štajerskog etnografskog muzeja. Ona je istaknula posebno ulogu još jednog habsburškog

³ Kurelac je već 1846. a zatim i 1848. boravio među gradišćanskim Hrvatima i počeo skupljati njihove narodne pjesme, običaje i govor. Godine 1871. izdao je »Jačke ili narodne pjesme prostoga i neprostoga puka hrvatskoga po župah Šoprunskoj, Mošonjskoj i Željeznoj na Ugrih«.

princa, nadvojvode Ivana, koji je kao i spomenuti Josip Antun u Ugarskoj, uradio vrlo mnogo za razvoj Štajerske (osnovao je čuveni Joaneum u Grazu i dr.).

Nakon ovih referata, poglavito se to odnosi na Stančićev i Benčićev, razvila se zanimljiva rasprava u kojoj su mađarski predstavnici pokrenuli pitanje naprednosti ili nazadnosti hrvatskog pokreta 1848. To pitanje je načeo prof. dr Miklós Stier (Budimpešta) koji je konstatirao da su hrvatski pokret 1848. kao i njegov najistaknutiji predstavnik, ban Jelačić, bili u biti konzervativni u srednjoevropskom smislu (prostoru). N. Stančić je odgovorio Stieru da se u ocjeni povijesnih zbivanja i pokreta ne može govoriti samo u smislu pozitivno-negativno, napredno-nazadno. Činjenica je da iza Jelačića 1848. stoji i lijevo i desno krilo hrvatske Narodne stranke. N. Benčić je dodao da se nacionalne ideje 19. st. ne mogu konfrontirati s revolucionarnim idejama. Izrazio je sumnju u napredni karakter mađarske revolucije 1848. kad njen najistaknutiji predstavnik, Kosuth, ne vidi Hrvatsku na karti Ugarske od Karpata do Jadranskog mora. U raspravi su sudjelovali još i A. Degré i K. Vörös koji je ustvrdio da je Jelačić zloupotrijebio povjerenje građanskih liberala kad je poveo svoju vojsku na revolucionarni Beč. Intervenirao je i prof. dr Ernst Hanisch (Salzburg) koji je dodao da se tako kompleksni problemi kakav je revolucija 1848. ne smiju emotivno obrazlagati i opravdavati.⁴

O raznim štajerskim, burgenlandskim i ostalim austrijskim problemima raspravljali su još dr Gerhard Pferschy, prof. dr Othmar Pickl, dr Franz Otto Roth, prof. dr Franz Gall, dr Hans Paul i dr. Nakon toga su slijedile završne riječi predstavnika pojedinih delegacija koji su svi vrlo povoljno ocijenili organizaciju znanstvenog skupa i izuzetno povoljnu atmosferu suradnje i razumijevanja koja je na njemu vladala. Većina pohvala išla je prof. dra Ferdu Hauptmanna i njegove suradnike dr Mallija, Heppnera i Kaseera. U ime hrvatske delegacije govorio je prof. Dušan Plečičić, prorektor Sveučilišta u Osijeku, i sve sudionike pozvao na Mogersdorf 1983. koji će se po drugi put održati u Osijeku.⁵

Na kraju treba dodati da je za sudionike simpozija priređeno nekoliko studijskih posjeta i putovanja, da su razgledane kulturno-povijesne znamenitosti Graza, posjećene neke škole i tvornice, te dvorci, odnosno utvrde Riegersburg i Herberstein koje su podigli i danas drže potomci poznate obitelji iz koje je poteklo nekoliko zapovjednika u hrvatskoj Vojnoj krajini. Najviši štajerski

⁴ O referatu dra Benčića govorio je i dr Johann Seedorf iz Željeznog i posebno pohvalio njegov trud oko pisanja i izdavanja prvoga Njemačko-hrvatsko-gradišćanskog rječnika čiji je prvi svezak od 600 str. upravo izašao iz tiska, a na drugom i trećem se ubrzano radi. O toj temi govorio je i Karlo Preč iz Novoga Sela u Gradišću i založio se za daljnje približavanje gradišćanskog jezika hrvatskom književnom jeziku (»zagrebačkom«, kako ga je nazvao), a istupio je protiv asimilatorskih pokušaja gradišćanskih socijalista ili »nazadnjaka«.

⁵ Prvi put je održan 1978, a Hrvatska je prvi put bila organizator ovoga skupa u Sisku 1974. O svim dosad održanim simpozijima, osim dva posljednja o kojima su knjige u tisku, postoje posebni četverojezični zbornici pod naslovom »Symposium Mogersdorf« s referatima svih sudionika.

državni i politički rukovodioci primili su sudionike simpozija, a austrijski tisak je pomno pratio sve što se na simpoziju zbivalo i isticao duh otvorenosti i suradnje koja vlada između triju susjednih zemalja, što je simpozij Mogersdorf i ove godine potvrdio.

Dragutin Pavličević

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Ivan KAMPUŠ
Bernard STULLI
Jaroslav ŠIDAK

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Jaroslav ŠIDAK

KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Pretplate i narudžbe šalžite na adresu:
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 500 din.

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH — VII.

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — prosinac 1982.